

Մ Ա Տ Ե Ն Ա Խ Օ Ս Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

35) 8042. ԱՐԱՐԱՋՆԱՆ. Մայրենի լեզու. Ա. տարի (Երկրորդ, փոփոխած և լրացրած տպագրություն): Նոյնը Բ. տարի:

Տասնեակ տարիներին ի վեր ընդհանուր մանկավարժութեան մէջ կազմուել է մի որոշ ծրագիր մայրենի լեզուի դասագրքերի համար:

Ինչպէս ծրագիրը, նոյնպէս էլ նիւթը շարունակ կրկնուել են, ի հարկէ փոփոխութիւններով, սակայն այդ փոփոխութիւնները չառ չնչին են եղել: Այս իմ ասածը ստուգելու համար բաւական է 'նոյն-իսկ մի անգամ աչքի անցնել պ. Արարաջեանի դասագիրքը. հեղինակը ոչինչ իւրը չունի նրա մէջ, ամեն ինչ օտարին է՝ թէ ծրագիրը և թէ բովանդակութիւնը:

Դասագիրքը իր ճակատին գրած ունի՝ «Մայրենի լեզու», այդ նշանակում է, թէ 'նա յատկացուած է հայ մանուկների ուսուցման համար. հայ մանուկը պէտք է գտնէ այդ գրքի մէջ իր մայրենին, այն ամենը, ինչ որ նրան չրջապատում է առօրեայ կեանքում, ապա և սիրելի է նրա սրտին. այդ դասագիրքը լինելու է նրան մայրենի, թէ լեզուով և թէ բովանդակութիւնով: Մանուկը պէտք է զարգանայ իր ազգային տարրերի ազդեցութեան տակ և օգնութեամբ: Այս պարզ ակսիոման կրկնում է իւրաքանչիւր գրքի մէջ, որ նուիրուած է մանուկների կրթութեան խնդրին: Ներկայումս ամեն մի մանկավարժ հաստատ համոզուած է, որ միայն այն կրթութիւնն է բացիոնալ, որը աչքի առաջ է առել իր օրեկտի առանձնաշատկութիւնները իր-րեւ որոշ ազգիւ Մի երեխայ, որ զարգացել է օտար պայմանների մէջ, 'նման է այն ծաղկին, որը պոկել են մայրենի տեղից և տարել անկել օտար հողի վրայ:

Իացէք պ. Արարաջեանի դասագիրքը. ասացէք խնդրեմ, մայրենի ինչ կայ նրա մէջ, ոչինչ, կամ համարեա ոչինչ:

Ահա «Ծոյլ աշակերտը», «Ջանասէր մանուկը», «Եղբայրները», «Որդեական սէրը», «Հրաշալի խոտը» և այլն և այլն... Հայկական ոչինչ չը կայ դրանց մէջ: Մի «Հասօյի երգը», մի «Ծիծեռնակի յիշողութիւնը» և էլի մի երկուսը չեն կարող պ. Ա. գիրքը դարձնել «Մայրենի լեզու»:

Ա. տարուայ բ. տպագրութիւնը համարեա նոյնն է, ինչ որ առաջին տպագրութեանը. նկատելի փոփոխութիւններ է կրել այբուբենական մասը՝ դասերի յաջորդականութիւնը ուրիշ է, աւելացրած է գրչագիրը, դասի սկզբի բառերը վանկ-վանկ են տպուած, ընդհանրապէս զգալի է, որ հեղինակը աշխատել է բարեփոխել իր գործը: Բ. չրջանը (այբուբենարանից յետոյ), մեր կարծիքով, չափազանց ընդարձակ է, նրան կարելի էր համարեա կիսով չափ կրճատել առանց մէկ զգալի վնաս հասցնելու ուսուցման կանոնաւոր ընթացքին:

Դասագրքի մէջ պատահում ենք այսպիսի յօդուածներին. «Դասատուն», «Կարասիներ», «Ուտելիք և խմելիք», «Գոյներ», «Մեր սենեակը», «Ընտանի և վայրենի կենդանիներ»... Եթէ նպատակն է ծանօթացնել աշակերտներին այդ յօդուածներով բնական գիտութիւնների տարերքի հետ, դա վաղաժամ է՝ հէնց առաջին տարուայ երկրորդ կիսից նման դժուարամարս նիւթ մատակարարել մանուկներին: Իսկ եթէ այդ յօդուածները նպատակ ունեն ծանօթացնել լեզուի հետ, կարելի էր նոյն նպատակին հասնել առակների, հէքիաթների միջոցով էլ:

Մի ժամանակ մանկավարժական աշխարհում սաստիկ յափշտակութիւն էր նկատուում դէպի, այսպէս ասած, առարկայական դասերը. նկատողական ուսումը հռչակուեց անկախ առարկայ, իրրու նախադուռն բնական գիտութիւնների, կազմուեցան բազմաթիւ դասագրքեր, ձեռնարկներ այդ «առարկայից»: Սակայն այժմ նա զրկուած է արդէն իր նախկին փառքից ու պատուից. ընդարձակ քննական գրականութիւնը պարզ ցոյց տուեց նրա աննպատակայարմարութիւնը և այժմ նա լոկ մանկավարժական «միջոց» է, բայց ոչ «նպատակ»: Ի հարկէ, ցանկալի է որ աշակերտները զանազանն առարկաների խմբեր՝ գործիքներ, կարասիներ, խաղալիքներ, ճանաչեն վայրենի և ընտանի կենդանիներ. իմանան առարկաների դոյները, յատկութիւնները... Բայց այս ամենը ոչ թէ չոր ու ցամաք, գիտնականօրէն կազմուած յօդուածի օժանդակութեամբ, այլ կենդանի խօսակցութեան միջոցով, նոյն-իսկ դասի ընթացքում, ի միջի այլոց:

Անցնենք բ. տարուայ դասագրքին:

Սրա նիւթն էլ նոյն տասնեակ անգամներ արտատպուած

հետևա՛յ բարոյաբաժանան առականքն են ու պատմութեանքն: Ահէ՛ ընդ մէջ յագումանքի հետ զհետեզում են գրաւոր վարժութիւններ. որոնց միջոցով աշակերտը ծանօթանում է միջանի ուղղագրական ու քերականական կանոնների հետ:

Մարդ ակամայ ձեռներն է վար գցում, երբ տեսնում է այս դասագրքի մէջ 10—15 ուղղագրութիւն միասին գործածուած: Եւ այսպիսի մի ձեռնարկի օգնութեամբ նոր սերունդը պէտք է հայերէն սովորէ:

Թարգմանութիւնները շատ թերի են կատարուած. օրինակ՝ «Գիւղի գրագէտը»: մարդ գծուարութիւնով է կարողանում ձանաչել սրա իսկականը (Грамотѣй, Вольверъ-ի դասագրքից), այնքան անճոռնի է թարգմանութիւնը: Բերենը մինու՛շ ալ. Ա-ի գիտական բացատրութիւնների.

«Օղ եւ Բամի».—«Վեր առնենք մի թղթէ պարկ, փշենք, ուռցնենք նրան, իսկ յետոյ բռունցքով խփենք. պարկն իսկոյն կը ճայթի և կը արագուի. դա օդն էր»:

«Բամիքն ու արելը».—Ճանապարհորդը արելից տաքացած, հանում է վերարկուն, ծալում և կապում «թամրին».—Թնշ թամր է դա: Գուցէ մարդը ձիու վրայ էր նստած, բայց ձիու մասին ոչ մի խօսք չի եղած:

Դասագիրքը բովանդակութեան կողմից աչոքումանքից չէ:

Այդպիսով, «Մայրենի լեզու»-ների մէջ, ըստ իս, այնուամենայնիւ, Դ. Աղայեանցինն է մնում լուսագոյնը:

ՀԱԹ

36) Vita I Guinet: „LA TURQUIE D'ASIE, Tom I—892 p. II—884. III—780. IV—716". Պ. Քիլնէ. «Ասիական Թիւրքիան, 4 հատոր, 3272 երևու

Դժուար է ցոյց տալ մի աշխատութիւն, որը կատարելապէս պատկերացնէր Թիւրքիայի տնտեսական-սոցիալական վիճակը: Եղածները կամ ճանապարհորդական թուոյցիկ ապաւոթիւններ են պարունակում իրանց մէջ, կամ զուտ մասնագիտական, հնագիտական, բուսաբանական, երկրաբանական և այլ ուսումնասիրութիւնների: Ահա այդ պահաւոր լրացնել է փորձում ալ. Քիլնէ իր այս հսկայական աշխատութեամբ, որ բոլոր կացած է 4 հատորներից—երեքական գիրք իւրաքանչիւր հա-